

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

4/S-son (4-jild)

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ S/4(4) - 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Ҳожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолиддиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудир;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Қаюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

- Курбанова Земфира Ибрагимовна*
КАРАКАЛПАКСКАЯ ЖЕНЩИНА В УСЛОВИЯХ ТРАНСФОРМАЦИЙ
КАРАКАЛПАКСТАНСКОГО ОБЩЕСТВА ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЫ XX ВЕКА 10-18
- Норов Шухрат Сувонович*
УЧАСТИЕ МОЛОДЁЖНЫХ ОРГАНИЗАЦИИ В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ: ИСТОРИЧЕСКИЙ
АНАЛИЗ НА ПРИМЕРЕ ЗАРАФШАНСКОГО ОАЗИСА 19-25
- Холхужаева Юлдуз Уралбоевна*
XIX АСР ИККИНЧИ ЯРМИ XX АСРЛАРДА САМАРҚАНД ВИЛОЯТИ КАТТАҚЎРҒОН
БЎЛИМИ АҲОЛИСИНИНГ ТОИФАЛАРИ ВА МИЛЛАТЛАРИ ТАРКИБИ..... 26-31
- Ochilova Oydiyona Rahmiddinovna*
O'RTA OSIYODA XONLIKLAR DAVRIDA TIBBIYOTNING RIVOJLANISHI 32-35
- Ergashev Mavlon Eshniyozovich*
CHAG'ANIYONDA HUNARMANDCHILIKNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI 36-40
- Ollomuradov Nurali Yoqub o'g'li*
SHAHAR AHOLISINING IJTIMOIIY HAYOTIDAGI O'ZGARISHLAR VA MUAMMOLAR TAHLILI (XX
ASRNING 70-80 YILLARI O'ZBEKISTONNING JANUBIY VILOYATLAR MISOLIDA) 41-44
- Baxriddinov Odiljon Jamshid o'g'li*
MUSTAQILLIK YILLARIDA O'ZBEKISTONDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY
TADBIRKORLIKNING VUJUDGA KELISHI VA UNING YOSHLAR HAYOTIDA TUTGAN
O'RNI 45-50
- Arslonbekov Nursulton Azizbek o'g'li*
ZIYOVUDDINXON IBN ESHON BOBOXONNING ARAB MAMLUKATLARIDA BO'LGAN DASTLABKI
SAFARI VA UNING NATIJALARI 51-55
- Нурметова Фазилят Илхомовна*
ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН-КОРЕЯ РЕСПУБЛИКАСИ БИЛАН МУНОСАБАТЛАРИНИНГ ЯНГИ
БОСҚИЧИ..... 56-61
- Рахманова Мавлуда Эркин қизи*
ЎЗБЕКИСТОН ССРГА МАЖБУРИЙ КЎЧИРИЛГАН ХАЛҚЛАРНИНГ ИККИНЧИ ЖАҲОН
УРУШИДАН Кейинги ИҚТИСОДИЙ ВА ИЖТИМОИЙ ҲАЁТИ ТАРИХИ..... 62-66

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

- Avlokulov Anvar Ziyadullayevich*
HISOB SIYOSATI AUDITI NATIJALARINI UMUMLASHTIRISH VA BAHOLASH
TARTIBI 67-71
- Исманов Иброхим Набиевич*
ИСЛОМИЙ МОЛИЯГА МУВОФИҚ БУХГАЛТЕРИЯ ҲИСОБИ: МУАММОЛАР ВА
ИМКОНИЯТЛАР..... 72-81

Murtozayev Sardorbek Abdijalil o'g'li

О'ЗБЕКИСТОН ИҚТИСОДИЙОТИГА ТО'Г'РИДАН-ТО'Г'РИ ХОРИЖИЙ ИНВЕСТИЦИЯЛАРНИ ЖАЛБ ҚИЛИШНИНГ ҲУҚУҚИЙ ВА ИНСТИТУТСИОНАЛ АСОСЛАРИ 82-88

Умаров Абдувахоб Турсунович

ҲУДУДЛАРИНИ БАҲҚАРОП РИВОЖЛАНТИРИШ ДАСТАКЛАРИ ВА УЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ ИМКОНИЯТЛАРИ 89-97

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Jumaniyozova Sabohat Bekturdiyevna

АНТРОП ТАМОЙИЛ ҲАҚИДАГИ ФАЛСАФИЙ ҚАРАШЛАРНИНГ ДИНАМИКАСИ 98-102

Majitov Maxmud

МА'НАВИЙ ТАРБИЯНИНГ МА'РИФАТЛИ ШАХС РИВОЖИДАГИ О'РНИ 103-108

Xamrayev Sardorbek Sharafutdinovich

БАҲҚАРОП ЕКОТУРИЗМНИ ЯРАТИШДА ЗАМОНАВИЙ ТЕХНОЛОГИЯЛАР ВА ТАБИАТ БИРЛАШИШИНИНГ ИҶТИМОИЙ-ФАЛСАФИЙ ҲАТЛАРИ 109-112

Vaxobova Dilfuza Roziqovna

АБУ АБДУЛЛОҲ РУДАКИЙНИНГ АДАБИЙ – МА'НАВИЙ МЕРОСИ Г'АРБ ОЛИМЛАРИ ТОМОНИДАН О'РГАНИЛИШИ 113-119

Karimov Ulmasbek

ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛИЯТИ ВА ТАДБИРКОРЛИК МАДАНИЯТИНИ ШАКЛЛАНТИРИШНИНГ ФАЛСАФИЙ ҲАТЛАРИ 120-125

Matnazarova Muhayyo, Aripova Nasiba

ЕТНИК-БАҲРИКЕНГЛИК-МИЛЛАТЛАРАРО МУНОСАБАТЛАРНИ ТАРТИБГА СОЛИШНИНГ АСОСИЙ МЕХАНИЗМИ СИФАТИДА 126-130

G'ulomov Obid G'ayratovich

ГЛОБАЛЛАШУВ ШАРОИТИДА - YOSHLAR МА'НАВИЯТИГА ТА'СИР ҚИЛУВЧИ ОМИЛЛАР 131-134

Яздонов Зиқирилло Шуқуриллович

МОВАРОУННАҲР ВА ХУРОСОНДА СЎФИЙЛИК АНЪАНАЛАРИНИНГ БОҒЛИҚЛИГИ ВА ЎЗАРО ТАЪСИРИ 135-139

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

Boboraimova Maftuna Asatullo qizi

ХИТОЙ ВА ИНГЛИЗ ТИЛИДА ҲУРМАТ КАТЕГОРИЯСИНИ ИФОДАЛОВЧИ "МУРОҲААТ" ЛЕКСЕМАСИНИНГ ҚО'ЛЛАНИШИ 140-146

Xursanov Nurislom Iskandarovich

ДРАМАЛАРДА МЕТОФОРЛАРНИНГ СОТСИАЛ ХОСЛАНИШИ (ИНГЛИЗ ВА О'ЗБЕК ТИЛЛАРИ МИСОЛИДА) 147-151

Atadjanova Sevara Bekmurotovna

САҲОНАТНОМА ЖАНРИНИНГ ГЕНЕЗИСИ ВА ТАРАҚҚИЙОТИ 152-160

Каюмова Нодира Карим кизи

ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ В РЕЧИ СОВРЕМЕННОГО ЧЕЛОВЕКА ... 161-166

<i>Мукумов Махмуд Худайбердиевич</i> ИЛМИЙ МАТНЛАРНИНГ ЛИНГВИСТИК ВА ЭКСТРАЛИНГВИСТИК ОМИЛЛАРИ	167-171
<i>Нарзуллаева Мафтуна Одилбек кизи, Юсупова Шохсанам Мирзали кизи, Иссатуллаева Феруза Ражабовна</i> ВОПРОСЫ ТИПОЛОГИИ И ЛЕКСИКОГРАФИЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ БЫТОВОЙ ЛЕКСИКИ (НА МАТЕРИАЛЕ РУССКОГО И УЗБЕКСКОГО ЯЗЫКОВ)	172-176
<i>Mirobidova Nilufar Murodjon qizi</i> O‘ZBEK AYOLLAR NUTQIDA KONNOTATIV MA‘NONING IFODALANISHI	177-180
<i>Murtazayeva Hadicha Nuriddinovna</i> TIBBIY TERMINOLOGIYANING YASALISH XUSUSIYATLARI	181-185
<i>Камбарова Маржан Адил қизи</i> АНТРОПОЦЕНТРИЧЕСКИЕ ПОСЛОВИЦЫ И ИХ РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ В АНГЛИЙСКОМ, РУССКОМ, УЗБЕКСКОМ, КАЗАХСКОМ ЯЗЫКАХ	186-191
<i>Nizomova Iroda</i> INGLIZ VA O‘ZBEK NASRIDA “O‘GAY ONA” OBRAZINING BADIY TASVIRI	192-197
<i>Mamanazarova Gulhayo Ilhamjanovna</i> METODOLIK KELAJAKLAR: KOGNITIV STILISTIKANI BOG‘LASH	198-203
<i>Sobirova Zarnigor Rahimovna</i> “DIALEKT” VA “DIALEKTIZM” TUSHUNCHASI: INGLIZ DIALEKTLARI VA ULARNING XUSUSIYATLARI	204-209
12.00.00 – YURIDIK FANLAR	
<i>Jurayev Sherzod Yuldashevich</i> DAVLAT BOSHQARUVI VA DAVLAT XIZMATINI RAQAMLASHTIRISHNING MOHIYATI VA UNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI HORIJIIY TAJRIBA MISOLIDA	210-213
<i>Ражабов Нариман Шарифбаевич</i> БИОЛОГИК РЕСУРСЛАРНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ ВА УЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШДА ЭКОЛОГИК МЕЪЁРЛАШНИ ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИШ МАСАЛАЛАРИ	214-219
<i>Nishonov Abdulloh Ubaydulloh o‘g‘li</i> ATOM ENERGIYASIDAN FOYDALANISHNING EKOLOGIK-HUQUQIY MUAMMOLARI ...	220-229
<i>Когамова Асель Шукирбавна</i> ЭЛЕКТРОННОЕ ПРАВИТЕЛЬСТВО РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН: ОПЫТ, ПРОБЛЕМЫ, РЕШЕНИЯ	230-235
<i>Qilichova Munira Azimjon qizi</i> ISLOM MOLIYASI TALABLARI ASOSIDA UY-JOYNI MOLIYALASHTIRISH SHARTNOMALARINING O‘ZIGA XOS JIHATLARI	236-247
<i>Панабергенова Жамиля</i> ОПРЕДЕЛЕНИЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА: ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ.....	248-254
<i>Qurbonov Doniyorbek Davlat o‘g‘li</i> KONSTITUTSIYA VA QONUNNING USTIVORLIGI – HUQUQIY DAVLATNING ASOSIY BELGISI	255-259
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	

<i>Axmedov Akmal Yusufovich, Sherqo'ziyeva Zarnigor</i> BO'LAJAK PSIXOLOGLARNING O'QUV FAOLIYATIDA KOMMUNIKATIV KOMPETENTSIYASINI RIVOJLANTIRISH	260-264
<i>Ibragimova Xurshida Xusanbayevna</i> IJTIMOIY ADAPTATSIYA PSIXOLOGIK MUAMMO SIFATIDA	265-269
<i>To'lanova Mahliyo Murotali qizi</i> BO'LAJAK PEDAGOGLARDA KASBIY DEFORMARSIYANI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK PSIXOLOGIK USULLARI	270-274
<i>Qurbonova Nozima</i> OLIV TA'LIM MUASSASALARINING BO'LAJAK BOSHLANG'ICH TA'LIM O'QITUVCHILARIDA TARG'IBOTCHILIK KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH	275-280
<i>Abdullayeva Bahriniso Baxtiyorovna</i> BO'LAJAK JISMONIY TARBIYA O'QITUVCHILARINI SPORT MURABBIY ASOSIDA KASBIY FAOLIYATGA TAYYORLASH TEXNOLOGIYALARI	281-287
<i>Esanova Gulchehra</i> FUTBOLDA TAYYORGARLIK JARAYONINI BOSHQARISH VA TESTLAR YORDAMIDA JISMONIY SIFATLARNI BAHOLASH MASALALARI	288-292
<i>Qurbonmurodov Egamberdi</i> YOSH BASKETBOLCHILARNI KOMPLEKS TAYYORLASH	293-298
<i>Erkinova Lutfiya Quدراتovna</i> LOYIHA METODI AN'ANAVIY USULLARGA TO'LDIRUVCHI SIFATIDA.....	299-303
<i>Sanoyev Gaybullo Abduraxmonovich</i> AJDODLAR MEROSINI O'RGANISH JARAYONIDA BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING SAVODXONLIK KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH SAMARADORLIGI	304-310
<i>Ibadullaeva Zamira Kuanishovna</i> MUSIQA FANI DARSIDA PEDAGOGIK METOD VA TEXNOLOGIYALARNI TAKOMILLASHTIRISHDA O'QITUVCHINING KASBIY MAHORATI	311-315
<i>Babayev Anvar Axmedovich</i> FUTBOLCHILARNING STRATEGIK VA TAKTIK TAYYORGARLIGI: ENG YUQORI SAMARADORLIKKA INTILISH	316-320
<i>Давыдова Руфина Артуровна</i> РОЛЬ ГУМАННО-ЛИЧНОСТНОЙ ПЕДАГОГИКИ Ш.А.МОНАШВИЛИ В РАЗВИТИИ ЛИЧНОСТИ УЧАЩЕГОСЯ	321-327
<i>Омонов Даврон Алишерович</i> ВИДЫ УДАРОВ НОГАМИ В КИКБОКСИНГЕ	328-333
<i>Kayimova Nargiza</i> THE IMPORTANCE OF USING LITERATURE IN TEACHING A FOREIGN LANGUAGE	334-338
<i>Ismoilov Erkin Mengnimurotovich</i> O'SMIRLIK DAVRIDA INTELLEKTUAL VA EMOTSIONAL RIVOJLANISHNING XUSUSIYATLARI	339-343

Received: 05 June 2024
Accepted: 15 June 2024
Published: 25 June 2024

Article / Original Paper

SPECIAL CHARACTERISTICS OF CRAFTSMANSHIP IN CHAGANIYAN

Ergashev Mavlon Eshniyozovich

Termiz State University, Associate Professor of the Department of World History

Ergashevmaavlton150@gmail.com

Abstract. In the article based on historical sources, it is possible to witness the high development of handicrafts in Chaganiyan. Cities specialized in the production of various handicrafts depending on the specific raw material sources.

Key words: Chaganiyan, Darzangi, Maqbara, Astana, Tokharistan, master Khudoiberdi, Chaganrud, Bittepa, G'ormalitepada.

CHAG'ANIYONDA HUNARMANDCHILIKNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Ergashev Mavlon Eshniyozovich

Termiz davlat universiteti, Jahon tarixi kafedrası v.b dotsenti

Annotatsiya. Maqolada tarixiy manbalarga asoslanadigan bo'lsak, Chag'oniyonda hunarmandchilik yuqori darajada taraqqiy etganligiga guvoh bo'lish mumkin. Shaharlar muayyan xom ashyo manbalariga qarab turli hunarmandchilik buyumlarini ishlab chiqarishga ixtisoslashgan edi.

Kalit so'zlar: Chag'oniyon, Darzangi, Maqbara, Ostona, Toxariston, usta Xudoyberdi, Chag'anrud, Bittepa, G'ormalitepada.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4SI4Y2024N05>

Kirish. Tarixiy manbalarga asoslanadigan bo'lsak, Chag'oniyonda hunarmandchilik yuqori darajada taraqqiy etganligiga guvoh bo'lish mumkin. Shaharlar muayyan xom ashyo manbalariga qarab turli hunarmandchilik buyumlarini ishlab chiqarishga ixtisoslashgan edi. Masalan, Darzangi shahri to'qimachilik markazi edi. Darzangi aholisining katta qismi movut to'quvchi ustalar bo'lib, issiq yopqichlar, jun gilamlar va kigizlar ishlab chiqarar edi[3:370].

Chag'oniyonning chekka qishloqlarida tayyorlangan sopol buyumlar yirik shaharlarda tayyorlangan sopollarga nisbatan oddiyligi bilan ajralib turib, ko'proq aholining ehtiyojlarini qondirishga xizmat qilar edi. Xususan, G'ormalitepadagi xumdondan idishlarning butun majmui topilgan[4-37]. Ular orasida kosalar va oq rangli sir bilan qoplangan laganlar ham bor.

Shuni ta'kidlash lozimki, sir qoplamali idishlarni tayyorlash O'rta Osiyoda VIII asr ikkinchi yarmida paydo bo'lib, rivojlangan o'rta asrlarda keng tarqaladi. Chag'oniyon sirlangan idishlari sirining yuqori sifati, xilma-xilligi va naqshinkorligi bilan ajralib turadi. IX-X asrlarda yorqin kulrang sir va oq fonga qora rangli sir bilan yozuv chekilgan idishlar keng tarqaladi. Ularning asosiy xususiyati – bu kufiy xatidagi yozuvlarning mavjudligidir. Ayrimlari ezgu tilaklar hamda sahiylik va ilmni maqtovchi aforizmlardan iborat bo'lgan. XI-XII asrlarda anglash

mumkin bo'lgan yozuvlar yo'qolib, o'rniga faqat birgina «al-yamin» (farovonlik) so'zi qolgan. Lekin murakkab geometrik va o'simlik naqshlari bilan qoplangan idishlar ko'payadi. Idishdagi rangli rasmlarning xilma-xilligi yanada ortadi[3:37].

Adabiyotlar tahlili va metodlar. XII asrdan boshlab ko'k rangdagi sirlar paydo bo'ladi. Ko'k rang XIII-XIV asrlardagi sirlarning asosiy rangi hisoblangan. Agar O'rta Osiyoning boshqa yerlarida ko'k sir asosan koshinlar uchun ishlatilgan bo'lsa, Chag'oniyonda sirlangan koshin keramikasi juda kam uchraydi. Sirlangan idishlar bilan birga Chag'oniyonda turli xushbo'yliklarni saqlash uchun mo'ljallangan simobdonlarni tayyorlashgan.

Chag'oniyonda islom dini tarqalishi bilan diniy inshootlar – masjidlarning qurilishi avj oldi. Ta'kidlash joizki, X asr o'rtalariga kelib musulmon olami turli fitna va nizolarga duch kelgan, Bag'dod shahri shia-buvayhiylar tomonidan zabt etilgan, qolaversa, Chag'oniyonning o'zida ham islom diniga qarshi harakatlar bo'lib o'tgan edi. Bu haqda oldingi bobda ko'rib chiqqan edik. Muhtojiylar sulolasi o'zlarining an'anaviy islom diniga sodiq ekanliklarini bildirish maqsadida muayyan ishlarni bajardilar. Shu jumladan, Chag'oniyon yerlarida mashhur sahobalar nomlari bilan bog'lanuvchi turli ziyoratgohlar barpo etdilar. Ular orasida eng mashhuri Oq Ostona bobo maqbarasi hisoblanadi. Maqbara Sariosiyo tumani Telpakchinor qishlog'idagi qadimiy qabrston o'rtasida joylashgan bo'lib, qubbali, dunyo tomonlariga monand to'rtburchak shaklida qurilgan. Maqbara ichidagi sag'anada kim yotganligi hozirgacha noma'lum. Mahalliy aholi ushbu obidani mashhur sahoba Abdurahmon ibn Saxr al-Davsiyning nomi bilan bog'laydi. U kishining laqabi Abu Hurayra bo'lgan[5:157].

Oq Ostona Bobo (X asr oxiri - XI asr boshi) maqbarasi markazga intilma tuzilishga ega, reja bo'yicha chorsi shaklda, har bir tomoni dunyoning to'rtala tomoniga qaratib qurilgan. Guldasta minorachalar bilan himoyalangan, uning kubsimon tanasi uzra uchli qubba savlat to'kib turibdi. Gumbazning pastki qismiga shakldor g'isht terilib, poydevor ko'rinishini olgan. Ichki devorlarda o'n ikki kirrali uchli va chuqur mehroblar saf tortgan. Yon devorlarga g'ishtlar juft-juft qilib terilib, endor tik choklar hosil bo'lgan.

Muhokama. Oq Ostona bobo maqbarasi kvadrat shaklda tashqaridan 9x8,7 m. va ichkaridan 3,65x5,80 metrni tashkil etib, tuzilishidan kubga o'xshash bo'lib, o'qsimon gumbaz bilan sayqallangan[2:77]. XV asrdagi ta'mirlash ishlarida janubi-sharqiy devor qayta ta'mirlanib, qolgan uch tarafiga xom g'isht bilan terilgan, uning uch burchagidan (sharqiysidan tashqari) minorachalar chiqarilib, gumbaz osti qismlari qayta tiklangan. Dastlabki kirish qismi shimoli-sharqiy tomonda joylashib, bu yerda minora bo'lgan. Keyinchalik kirish joyi janubi-sharqiy tomondan ochilib, sag'anali bino minorasi panjara orqali yoritilgan. Yorug'lik o'tuvchi deraza janubi-g'arbiy qismdan ochilgan. Binoning old tomoni shakldor naqsh bilan bezatilgan, keng vertikal juft g'ishtlardan ham bezak berilgan.

Imorat kvadrat pishiq 23–24x3,5 sm, 26x4,5; 22,5x4 sm hajmli g'isht va 10x10x66 sm loy qorishmasidan terilib[1:12], gumbazning birinchi aylanasi va pastki qismining devorlari maxsus katta hajmdagi 45 – 50 sm g'isht bilan bunyod etilgan. Arxitektura yodgorligidagi o'ziga xoslik maqbaraning paydo bo'lish davrini aniqlashga yordam beradi, maqbara ichida yirik hajmdagi ganch bilan suvalgan sag'ana bo'lib, u kechroq barpo bo'lgan[3:326].

Bu davrda Chag'oniyondan yetishib chiqqan olimlar nafaqat o'z ona yurtlarida, balki dunyoning turli chekkalarida ham ilm rivoji yo'lida xizmat qildilar. Ulardan Abu Bakr as-Sag'oniy (IX asr), Abu Hamid as-Sag'oniy (X asr) va boshqalar ayni Chag'oniyon ilmiy muhitida kamol topgan olimlar sirasiga kiradi.

Abu Bakr as-Sag'וניy haqida ma'lumotlar juda kam. Manbalarda Abu Bakr as-Sag'וניy xususida bildirilgan fikrlar ko'proq buyuk muhaddis Abu Dovud Sulaymon (817-888) bilan bog'liq holda bayon etiladi. Chunki Abu Bakr as-Sag'וניy buyuk muhaddis Abu Dovud Sulaymonning «Sunan» kitobi haqida so'z yuritib, ushbularni naql qilgan ekan: «Dovud alayhissalom uchun temir Olloh taolo tomonidan mumday yumshatilgan bo'lsa, hadis ham Abu Dovud Sulaymon uchun xuddi shu xilda qulay holga keltirilgan emish». Afsuski, bu fikrlar as-Sag'וניyning qaysi asaridan olingani noaniq, ammo shuning o'zi allomaning IX-X asrlarda yashab o'tgani va yetuk olim, ayniqsa, muhaddis ekanligini anglashga kifoya qiladi[7:74].

X asr Chag'וניyondan yetishib chiqqan olimlar ichida Abu Hamid Ahmad ibn Muhammad as-Sag'וניy al-Usturlobiyning o'rni beqiyosdir. Alloma ilk bilimni tug'ilib o'sgan yurti – Chag'וניyonda oldi. Keyinroq Movarounnahr va Xurosonning turli shaharlarida ijod qildi. Uning Termiz shahrida ham ijod qilganligi to'g'risida ma'lumotlar uchraydi[5:254].

Ahmad as-Sag'וניy 980-989 yillarda Bag'dod rasadxonasida ilmiy faoliyat olib bordi. Abu Rayhon Beruniyning ta'kidlashicha, bag'dodlik mashhur astronom Abu Sahl Vijon ibn Rustam Ko'hiydan keyingi eng yirik olim Abu Hamid Ahmad ibn Muhammad as-Sag'וניy edi[1:222].

Ahmad as-Sag'וניy o'z vaqtida geometriya va astronomiya sohalarida aksariyat muvaffaqiyatlarning sohibi bo'lgan fozil olimlardan edi. Osmon jismlarini kuzatish uchun mo'ljallangan usturlob va boshqa astronomik qurilmalarni ixtiro qilgan. Shundan Usturlobiy nisbasini olgan. U yaratgan jihozlar o'sha vaqtdagi astronomlarga yaxshi ma'lum bo'lgan. Uning bir qancha shogirdlari shuhrat qozonganlar va o'z ustozlari bilan faxrlanganlar. Ahmad as-Sag'וניy qadimgi jihozlarni takomillashtirishda hech kim amalga oshira olmagan natijalarga erishgan[3:63].

Ahmad as-Sag'וניyning ilmiy merosi ko'pgina olimlar tomonidan e'tirof etilgan. Abu Rayhon Beruniyning ma'lum qilishicha, «Qadimgi xalqlardan qolgan yodgorliklar» nomli asaridagi yahudiy yillari va davrlarini yozishda allomaning hisoblaridan foydalangan. «Geodeziya» asarida as-Sag'וניy 965-yili Bag'dod kenglamasini aniq topgani ta'kidlanadi[2:101].

Bugungi kunda allomaning Istanbul va Patna kutubxonalarida «Osmon sferasini tekislikda tasvirlash», Parij va Damashqda «Doira ichiga joylashtirilgan to'g'ri tarafli yetti burchakning tomonini yasash», «Masofalar va hajmlar haqida», Oksforddagi Bodlean kutubxonasida «Astrolyabiya plastinkalarida yasalgan soatlar haqida», «Meridian chizig'ini topish» kabi asarlari saqlanadi. Uning ayrim ishlari bizgacha yetib kelgan emas[5:256].

XIX asr oxirida yurchilik usta Xudoyberdi yodgorlikning yarim qismi o'pirilgan gumbazini qayta tiklagan, binoning sharq tomonidan qo'shimcha kirish yo'lagi barpo etgan. Maqbaraning nomlanishi xususida bir-ikki mulohaza aytmoqchimiz. *Oq* so'zi gumbaz ko'rinishiga binoan qo'llangan bo'lishi mumkin. *Ostona* so'zi esa shaxs nomi emas, albatta. Lug'atlarda «ostona» so'zining asl ma'nosi «bo'sag'a» tarzida izohlansa, ikkinchidan uning majoziy ma'nosi ham beriladi: «bir kishining huzuri», «ziyaratgoh». *Ostona bobo* aslida «ostonai bobo» – «boboning ziyoratgohi» ma'nosida bo'lib, bu yerda «bobo» deb unda xoki yotgan kishi nazarda tutiladi. Shunday ekan, «Ostonai bobo» azizu avliyolar ziyoratgohi ma'nosida ishlatilib, u talaffuzda *Ostona bobo* shaklini olib, bir shaxs nomiga o'xshab qolgan.

Bu davrda Chag'וניyondan yetishib chiqqan olimlar nafaqat o'z ona yurtlarida, balki dunyoning turli chekkalarida ham ilm rivoji yo'lida xizmat qildilar. Ulardan Abu Bakr as-

Sag'וניy (IX asr), Abu Hamid as-Sag'וניy (X asr) va boshqalar ayni Chag'וניyon ilmiy muhitida kamol topgan olimlar sirasiga kiradi.

Natijalar. Abu Bakr as-Sag'וניy haqida ma'lumotlar juda kam. Manbalarda Abu Bakr as-Sag'וניy xususida bildirilgan fikrlar ko'proq buyuk muhaddis Abu Dovud Sulaymon (817-888) bilan bog'liq holda bayon etiladi. Chunki Abu Bakr as-Sag'וניy buyuk muhaddis Abu Dovud Sulaymonning «Sunan» kitobi haqida so'z yuritib, ushbularni naql qilgan ekan: «Dovud alayhissalom uchun temir Olloh taolo tomonidan mumday yumshatilgan bo'lsa, hadis ham Abu Dovud Sulaymon uchun xuddi shu xilda qulay holga keltirilgan emish». Afsuski, bu fikrlar as-Sag'וניyning qaysi asaridan olingani noaniq, ammo shuning o'zi allomaning IX-X asrlarda yashab o'tgani va yetuk olim, ayniqsa, muhaddis ekanligini anglashga kifoya qiladi[7:74].

X asr Chag'וניyondan yetishib chiqqan olimlar ichida Abu Hamid Ahmad ibn Muhammad as-Sag'וניy al-Usturlobiyning o'rni beqiyosdir. Alloma ilk bilimni tug'ilib o'sgan yurti – Chag'וניyonda oldi. Keyinroq Movarounnahr va Xurosonning turli shaharlarida ijod qildi. Uning Termiz shahrida ham ijod qilganligi to'g'risida ma'lumotlar uchraydi[5:254].

Ahmad as-Sag'וניy 980-989-yillarda Bag'dod rasadxonasida ilmiy faoliyat olib bordi. Abu Rayhon Beruniyning ta'kidlashicha, bag'dodlik mashhur astronom Abu Sahl Vijon ibn Rustam Ko'hiydan keyingi eng yirik olim Abu Hamid Ahmad ibn Muhammad as-Sag'וניy edi[1:222].

Ahmad as-Sag'וניy o'z vaqtida geometriya va astronomiya sohalarida aksariyat muvaffaqiyatlarning sohibi bo'lgan fozil olimlardan edi. Osmon jismlarini kuzatish uchun mo'ljallangan usturlob va boshqa astronomik qurilmalarni ixtiro qilgan. Shundan Usturlobiy nisbasini olgan. U yaratgan jihozlar o'sha vaqtdagi astronomlarga yaxshi ma'lum bo'lgan. Uning bir qancha shogirdlari shuhrat qozonganlar va o'z ustozlari bilan faxrlanganlar. Ahmad as-Sag'וניy qadimgi jihozlarni takomillashtirishda hech kim amalga oshira olmagan natijalarga erishgan[3:63].

Ahmad as-Sag'וניyning ilmiy merosi ko'pgina olimlar tomonidan e'tirof etilgan. Abu Rayhon Beruniyning ma'lum qilishicha, «Qadimgi xalqlardan qolgan yodgorliklar» nomli asaridagi yahudiy yillari va davrlarini yozishda allomaning hisoblaridan foydalangan. «Geodeziya» asarida as-Sag'וניy 965-yili Bag'dod kenglamasini aniq topgani ta'kidlanadi[2:101].

Bugungi kunda allomaning Istanbul va Patna kutubxonalarida «Osmon sferasini tekislikda tasvirlash», Parij va Damashqda «Doira ichiga joylashtirilgan to'g'ri tarafli yetti burchakning tomonini yasash», «Masofalar va hajmlar haqida», Oksforddagi Bodlean kutubxonasida «Astrolyabiya plastinkalarida yasalgan soatlar haqida», «Meridian chizig'ini topish» kabi asarlari saqlanadi. Uning ayrim ishlari bizgacha yetib kelgan emas[5:256].

Xulosa. Xulosa qiladigan bo'lsak, o'rta asrlar davrida Chag'וניyoning moddiy madaniyati o'zining betakrorligi bilan ajralib turadi. Chag'וניyon shahar va qishloqlarida metallga ishlov berish, to'qimachilik, kulolchilik yuqori darajaga ko'tarildi. Bu yurtda ishlab chiqarilgan mahsulotlar yuqori sifati bilan qo'shni o'lkalarga mashhur bo'ldi.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Агзамходжаев С. С. Узбекистан в сотрудничестве СССР с развивающимися странами Азии и Африки в области здравоохранения (60—80-е годы).— Т., 1988.— 24 с.— В надзаг.: АН УзССР, Ин-т истории.

2. Mirzaqulov A.Y. “O‘zbekistonning xalqaro ilmiy aloqalari (1960-1980-yillar)”. Tarix fani nomzodlik darajasini olish uchun dissertatsiya: - Farg‘ona, 1993-yil.
3. Toshkent Davlat Tibbiyot institutining joriy arxivi. 1987-yil uchun tayyorlangan materiallar.
4. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy Davlat Arxivi 2553- fond,1- ro‘yxat, 2426- ish, 119-121-varaqlar.
5. “Общественные науки в Узбекистае”, 1978, № 3, 3-bet.
6. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy Davlat Arxivi 1- ro‘yxat, 2768- ish, 21-22-varaqlar.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ S/4(4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).